

AVRUPA BİRLİĞİ KURUMLARININ TÜRKİYE SÖYLEMLERİNDE BİR GÜVENLİK TOPLULUĞU OLARAK AVRUPA

Senem AYDIN-DÜZGİT*

Öz

Bu çalışma Avrupa Komisyonu ve Avrupa Parlamentosu'nda, Aralık 1999 ve Ağustos 2015 dönemi arasında Türkiye'nin AB üyeliğine ilişkin söylemler üzerinden inşa edilen "güvenlik" kavramı üzerine odaklanmaktadır. Çalışma, postyapısalcı bir kavramsal çerçeveden hareketle, söz konusu söylemlerin bu iki ana söylemsel alanda belirli Avrupa kimlikleri inşa ettiğini iddia etmekte ve bu kapsamda "güvenlik" kavramının farklı Avrupa kimliklerinin inşasında oynamakta olduğu rolü ele almaktadır. Avrupa Parlamentosu tartışmaları ve Avrupa Komiserlerinin konuşmaları ile her iki söylem alanındaki karar alıcılarla yapılan 59 bireysel mülakat Eleştirel Söylem Analizi (ESA) metodu yoluyla incelenerek "güvenlik" kavramı üzerinden geliştirilen Türkiye-AB söylemlerinin ortaya koyduğu Avrupa tahayyülleri ortaya konmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Avrupa Birliği-Türkiye İlişkileri, postyapısalcılık, eleştirel söylem analizi, güvenlik söylemleri, Avrupa Birliği kurumları*

EUROPE AS A SECURITY COMMUNITY IN THE DISCOURSES OF THE EUROPEAN UNION INSTITUTIONS ON TURKEY

Abstract

This article focuses on the concept of "security" that is constructed through the discourses on Turkey's accession to the EU in the European Commission and the European Parliament between December 1999 and June 2015. Based on a poststructuralist standpoint, the study argues that these discourses construct certain European identities in these two specific discursive areas and center on the role

* Doç. Dr., Jean Monnet Kürsüsü, Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstanbul Bilgi Üniversitesi, e-posta: senem.aydin@bilgi.edu.tr

that the concept of “security” plays in the discursive construction of different European identities. The visions of Europe that are displayed in the discourses on “security” through the discussions on Turkey-EU relations are revealed through a Critical Discourse Analysis (CDA) of the debates in the European Parliament, speeches of European Commissioners and 59 interviews conducted with decision makers in the two discursive spaces.

Keywords: *European Union-Turkey Relations, poststructuralism, critical discourse analysis, security discourses, European Union institutions*

Giriş

Bu çalışma Avrupa Komisyonu ve Avrupa Parlamentosu’nda, Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne resmen aday olduğu Aralık 1999 ve katılım müzakerelerinin tıkanma noktasına geldiği Ağustos 2015 dönemi arasında Türkiye’nin Avrupa Birliği (AB) üyeliğine ilişkin söylemleri üzerinden inşa edilen “güvenlik” kavramı üzerine odaklanmaktadır. Çalışma, postyapısalcı bir kavramsal çerçeveden hareketle, söz konusu söylemlerin bu iki ana söylemsel alanda belirli Avrupa kimlikleri inşa ettiğini iddia etmekte ve bu kapsamda “güvenlik” kavramının farklı Avrupa kimliklerinin inşasında oynamakta olduğu rolü ele almaktadır.

Makalenin benimsediği postyapısalcı yaklaşım uyarınca kimlikler söylemler yoluyla ve farklılıklar üzerinden inşa edilir. Bu bağlamda AB’nin Türkiye üzerine yaptığı tartışmaların da Türkiye üzerinden farklı Avrupa kimlikleri inşa ettiği iddia edilmektedir. Bu kapsamda makalede, özellikle güvenlik söylemlerinin Avrupa kimliğinin temsillerine ilişkin önemli bilgiler sunduğu ifade edilmekte ve tartışmalarda güvenlik temasının öne çıktığı söylemlere odaklanılmaktadır. Bunun nedeni, güvenlik kavramının geleneksel olarak ulusal benlik ve dışarıdaki ötekiler arasında radikal farklılıkların inşa edilmesinde kullanılmakta olmasıdır. Metinlerin analizi, kimlik inşa çalışmalarında sıkça kullanılan Eleştirel Söylem Analizi (ESA) aracılığıyla yapılmaktadır.

Makalede ilk olarak çalışmanın teorik çerçevesi ve metodolojisi sunulmaktadır. Bunu takiben, Avrupa Parlamentosu (AP) ve Avrupa Komisyonu’ndaki Türkiye tartışmalarının analizinde güvenlik konusu çerçevesinde ortaya çıkan iki baskın Türkiye temsili sırayla incelenmektedir: “Medeniyetler çatışmasına deva olarak Türkiye” ve “Avrupa için potansiyel bir güvenlik tehdidi olarak Türkiye” .

Postyapısalcılık, Kimlik ve Eleştirel Söylem Analizi

Bu çalışmanın benimsediği postyapısalcı yaklaşım uyarınca kimlikler belli bir ontolojiye dayalı değildir ve her kimlik kendine özgü ve inşa edilmiş olduğundan “hiçbir kimlik hakiki kimlik değildir” (Connolly, 1989: 331). Daha çok kimliğin özcülük karşıtı kuramsallaştırılması olarak bilinen bu yaklaşım kimliklerin öz bir içeriğe sahip olduğunu savunanların karşısındadır ve kimlik arayışının ardındaki güdünün kimliğin imkânsızlığı olduğuna vurgu yapar (Laclau, 1994: 4). Kimlikler

“bireylerin [...] içinde yaşadıkları dünyayı kendilerine ve diğerlerine açıkladıkları bir temsil sürecinden doğar” (Weldes vd., 1999: 14) ve bu söylemsel tabiat ile aynı doğrultuda, istikrarsız ve parçalanmış kalırlar. Bununla birlikte, özellikle muğlak koşullarda, kimlikleri Neumann’ın (2004) deyiimiyle “derin yapının” parçası sayılabilecek derecede kesin şekilde “sabitlemek” adına söylemde tutarlılık sağlama çabalarına rastlamak mümkündür (Norton, 1987). Kimlikler gerçekten “varmış gibi” toplumsal aktörlerin üzerinde etki oluşturulduğu için bunun dünyada ciddi sonuçları olabilir. Bu, söylemsel kimlik inşası ile iktidar kavramı arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarır. İktidar vasıtasıyla inşa edilmiş belli bir kimliği dayatarak “kimliği kontrolü altında bulunduranların bir birey, grup veya toplumun kaderi ve yaşamı üzerinde çok derin bir nüfuzla [sahip olduğu] açıktır” (Vasquez, 1995: 223).

Bu bağlamda bu makalede ele alınan söylem kavramı üzerinde de durmak gerekmektedir. Bu çalışma kapsamında dil, toplumsal dünyada gerçekleşenleri yansıtan basit bir ayna olarak ele alınmaz. Dilin daha ziyade dil dışında var olmayan bir toplumsal gerçekliği oluşturduğu kabul edilir ki, bu da yorum sürecini yaşımsal kılar. Toplumsal dünyanın farklı versiyonlarının analizi yalnızca yorumlamayla mümkündür. Buna bağlı olarak söylem “bir konu hakkında belli bir tür bilgi hakkında konuşmak için bir dil, yani bir temsil yolu sağlayan bir ifadeler grubu” olarak kuramsallaştırılır (Hall, 1992: 291). Söylemler sistematik olarak birey veya grupların eylemleri için hareket noktaları olan birden çok özne konumları üretirler. Örneğin devlet çoğunlukla güvensizlik söylemleri aracılığıyla üretilmiş bir özne olarak kabul edilir (Weldes vd., 1999). Milliyetçi söylemler de benzer şekilde genellikle kan, dil veya kültür tarafından bir araya getirildikleri savunulan “hayali cemiyetler” üretirler (Anderson, 1983).

Söylemler; usamlama (*argumentation*), metafor ve çeşitli başka dilsel biçimlenmelerden meydana gelen bir “söylemsel ekonomi” oluşmasına yardımcı olurlar. Gerçekliğin doğru tasvirleri olarak kabul edilebilecek derecede, tarihi mitlerin yanı sıra başka çeşitli mevcut metinlerden ödünç alarak, bu metinleri tekrar inşa ederek ve tekrar bağlamsallaştırarak güç kazanabilirler. Bunun meydana getirdiği “metinlerarasılık” eylemi, “metinlerin; diğer metinlerin içinde ve onlara karşı konumlandığını, kendi kimlik ve politikalarını oluştururken bunlardan yararlandıklarını, geçmişini kendilerine mal edip geçmiş üzerinde yeni düzenlemeler yaptıklarını ve diğerlerini okuyarak ve aktararak otorite inşa ettiklerini” ima eder (Hansen, 2006: 55). Bu, farklı bağlamlarda benzer söylemsel uygulamaların oluşturulabileceği anlamına gelir (Wodak, 1999: 3).

Bir kere inşa edilmiş olan söylem, “‘gerçek’ olanın temsili ve oluşumu” olarak “bazı ifade ve tasvirlerin diğerlerinden daha değerli hale geldiği bir alan” meydana getirir (Campbell, 1992: 6). Dolayısıyla, söylemler “telaffuz edilebilir olanın sınırlarını belirleyerek” ve böylece farklı gerçeklik versiyonları arasında “siyasi mücadelelere” yol açarak bazı eylemlere “neden” olmasalar da en azından onları “mümkün” kılabilirler (Diez, 1999: 611). Böyle bir çekişme içinde belli söylemlerin iktidar sahibi kurumlarda yer almak gibi bir avantajı vardır. Örneğin devletçi söylem, devletten gelen bilgiye erişimleri, anayasal meşrulukları ve medyaya

erişimde ayrıcalıkları nedeniyle “bizim adımıza konuşan temsilciler olarak inşa edilmiş” olmaları sayesinde devlet görevlilerinin söylemlerinin nasıl güç kazandığının klasik bir örneğidir (Weldes vd., 1999: 17-8).

Postyapısalcı bakış açısından yaklaşıldığında, oluşturulan farklılıklar ne kadar asgari olursa olsun, “Öz”ün kimliğinin inşasında merkezi rol oynar (Neumann, 1999: 35). Kimliği onun “kurucu dışarı” (Butler, 1993), onun “Öteki(ler)”i olmadan düşünmek imkânsızdır. Genel kanı, “Öz”ü meydana getiren Ötekilerin çoğunlukla tehlikeli ve/veya tehdit edici olarak tasvir edildiği yönündedir. Örneğin Campbell’in (1992) Soğuk Savaş döneminde ABD kimliğinin inşası üzerine çalışması, bir devletin sınırlarının ötesindeki Ötekilerinin tehlikeli olarak tasvirinin bir devletin kimliğinin söylemsel inşası için kilit bir ihtiyaç olduğunu ileri sürer. Bununla birlikte, Özün söylemsel inşası için bu ihtiyaç her zaman söz konusu olmayabilir. Rumelili’nin (2004: 36) ifadesiyle, “Ötekinin farklılıkları çeşitli, az ya da çok biraz daha olumlu isnatlar, metaforlar, ikilikler aracılığıyla temsil edilebilir” ve “inşa edilmiş Öteki bu temsil uygulamaları yoluyla idealize edilebilir veya tamamen karalanabilir, doğrulanabilir veya yadsınabilir, hatta erotik veya egzotikleştirilebilir.” Uluslararası ilişkiler alanındaki daha eski postyapısalcı araştırmalar gerçekten de Ötekinin temsil şekillerinin daha az olumsuz kavramlarla kurulabileceğini ve bunun Öz ve Ötekinin kimliklerinin inşasında sırasıyla önder/ortak (Milliken, 2001) veya ebeveyn/çocuk (Doty, 1996) gibi ikili karşıtlıklara yol açabileceğini gösterir.

Postyapısalcı açıdan bakıldığında, diğer tüm kolektif varlıklar gibi AB de sürekli anlamının telaffuz edilmesi ihtiyacında olan hayali bir cemiyet olarak tarif edilebilir (Diez, 2004; McNamara, 2011). Tıpkı ontolojik varlık eksikliğinin kimliğinin söylemsel olarak inşasını gerektiren devlet vakasındaki gibi (Campbell, 1992: 91), AB’yi tanımlama yönündeki herhangi bir girişim, kolektifin anlamının içini doldurma ve o anlamı sabitleme çabasıyla kolektif varlığın söylemsel olarak oluşturulmasını gerekli kılar. Burada Avrupa kimliği kavramının nasıl akademik ve siyasi tartışmalarda AB kimliğinden çok daha yaygın olarak kullanıldığını veya Birliğin üye devletler veya aday ülkeler üzerindeki nüfuzundan nasıl pek nadiren “AB”leşme, ama daha çok “Avrupalılaştırma” olarak bahsedildiğini hatırlatmak gerekir. Avrupa’yı tanımlama yönündeki söylemsel çaba siyasi bir eylemdir ve yalnızca yapı-sökümü aracılığıyla ortaya çıkarılabilecek mekânsal ve zamansal sınırların çizilmesini gerektirir.

Postyapısalcı çerçevede, belli sınırlar çizmekte olan AB genişleme politikası söz konusu kolektif varlık için belli bir tür dış politika olarak kabul edilebilir. AB’ye dâhil etme veya dışlama kararı iki ana koşula dayanır. Avrupa Birliği Antlaşması’nın (ABA) 49. maddesine dayanan ilk koşul, aday/üye ülkenin bir Avrupa ülkesi olmasıdır. Tek başına bu koşul bile genişleme politikasının esas olarak kimin Avrupalı olduğu, kimin olmadığına değerlendirmesine dayanan bir dâhil etme/dışlama kararı içerdiğini ve böylece üyeliğe başvuran bir ülkenin katılım ihtimalinin tartışılmasında bir Avrupa ülkesi olmanın ne anlama geldiğine dair çeşitli söylemleri gündeme getirdiğini göstermektedir.

Bir Avrupa ülkesi olmalarının yanı sıra aday ülkelerden beklenen, AB'nin belirlediği ve Kopenhag kriterleri adı verilen siyasi, ekonomik ve AB müktesebatıyla ilgili kriterleri yerine getiriyor olmalarıdır. Herhangi bir dâhil etme/dışlama eylemi, ister kültürel/coğrafi imalar ister demokrasi ve insan hakları gibi başka nitelikler bağlamında olsun, bir kimlik performansı olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle Kopenhag kriterleri hakkındaki tartışmalarda da kimlik inşaları gözlemlenebilir. Yukarıda, postyapısalcı çerçevede kimliklerin söylem yoluyla ilişkisel olarak inşa edildikleri ve devletler için belli özne kimliklerini esas olarak kuranların dış politika belirleyicileri tarafından ortaya atılan söylemler olduğunun altı çizilmişti. Dolayısıyla Birlik bağlamında da bir dış politika türü olan AB'nin genişlemesi konulu söylemlerin Avrupa projesinin geleceği açısından önemli etkileri olan, Avrupa'ya dair çeşitli kimlikler inşa ettikleri söylenebilir.

Bu bağlamda, yüzyıllardır Avrupa'ya yakınlığı ve uzaklığı tartışma konusu olan ve daha yakın dönemlerde AB üyeliğine uygunluğu kimlik ve “Avrupalı” olarak davranamama potansiyeli bağlamında sorgulanan (Diez, 2004) Türkiye'nin potansiyel AB üyeliği, Avrupa kimliklerinin inşası konusunda yapılan analizler için can alıcı bir söylem alanı yaratmaktadır. Güvenlik söyleminin de bu kimlik inşasında önemli bir rolü vardır. Güvenlik söylemi hayatta kalmakla ilişkili olduğundan, devlete varoluşsal tehditlerin inşa edilerek ulusal topluluğun doğallaştırılmasına katkıda bulunmaktadır (Buzan vd., 1998: 21). Bir diğer deyişle, güvenlik tehditleri sadece “devleti potansiyel olarak ortadan kaldırma” algısına dayanmamakta, bunu yaparken aynı zamanda “ulusal çıkarlara risk teşkil ettikleri” için devletin kendisini inşa etmektedir (Hansen, 2006: 34). Güvenlik söylemi geleneksel olarak askeri alandaki konularla sınırlı değildir, siyasi ve sosyal konularla ilişkili olarak da kullanılabilir. Belirli bir konunun söylemsel olarak bir güvenlik meselesi olarak sunulması süreci “güvenikleştirme” olarak tanımlanabilir. Güvenlik söylemi “sorumluluk yükleyerek gücün uygulanmasını sağlayan bir siyasi söylem” olduğundan, siyasi aktörler bu kavramı devletin askeri güvenliği konusunun dışında da kullanmayı ve böylece daha geniş kapsamlı bir güvenikleştirme pratiğini gerçekleştirmeyi tercih edebilir (Hansen, 2006: 35). Böyle durumlarda, devletin karşı karşıya olduğu varoluşsal tehditler devletin egemenliğini ve/veya ideolojik meşruiyetini ve/veya ulusal birliği tehdit eden (inşa edilmiş) “rakip kimlik”leri (dil, etnik köken vs. gibi) içerebilir (Buzan vd., 1998: 21–3). Bir konunun güvenlik meselesi olarak ele alınması ve bu şekilde geniş bir kesim tarafından kabul edilmesi, güvenlik sorunları varoluşsal bir tehdidin varlığına dayandığından, teamüllere ve yerleşik kurallara aykırı “acil müdahalelerin ya da özel önlemlerin” alınabileceği anlamına gelir (Buzan vd., 1998: 33).

Bu makale, Ağustos 1999-Ağustos 2015 dönemindeki AP tartışmaları¹ ve Avrupa Komiserleri konuşmaları² ile Ekim 2006-Eylül 2008 arasında her iki

¹ Avrupa Parlamentosu tartışmalarına AP arşiv sitesinden erişilmiştir (1999–2004 arası tartışmalar için, bkz. <http://www.europarl.europa.eu/activities/plenary/cre/search.do?language=EN>; 2004–2015 arası için, bkz. <http://www.europarl.europa.eu/activities/archives/cre.do?language=EN>). Analizler dört parlamento

söylem alanındaki karar alıcılarla yapılan bireysel mülakatları (59) kapsamaktadır. AP ve Avrupa Komisyonu genişleme sürecinde temel rollere sahip iki kurumdur. Komisyon genişleme sürecinin tüm aşamalarında yer alan kilit bir AB kurumudur ve genişleme süreci üzerinde iki tür etkiye sahiptir. Komisyon, üyeliğe başvuran ülkeler hakkında yaptığı düzenli değerlendirmelerle genişleme tartışmasının bağlamını belirleyerek söz konusu aday ülkelerde ve üye ülkelerde ciddi düzeyde söylemsel nüfuza sahip olmaktadır (Robert, 2004). Dahası, müzakereci kimliği ve Konsey'e politika önerilerinde bulunmasına imkân veren resmi politika öncülüğü rolü sayesinde üye ülkeler ve aday ülkeler için “eylem ihtimallerini” resmi olarak ve zorla biçimlendirmesi açısından söylemsel gücün nerede kurumsallaşacağını “yöneterek” de etkili olmaktadır. Komisyon temsilcileri ile yapılan tartışmalar, parlamento raporları, aday ülkeler hakkında alınan kararlar ve AP milletvekillerinin Komisyon ve Konsey temsilcileriyle gayri resmi bağlantıları gibi çeşitli kanallar sayesinde AP de genişleme hakkında ciddi anlamda söylemsel güce sahiptir. Genişlemenin son aşamasında AP'ye aday ülkenin üyeliğini veto etme gücü veren onay prosedürü bu süreçte AP'nin elindeki en güçlü resmi müdahale yoludur. Nispi temsil yöntemiyle yapılan doğrudan seçimler genişleme konusunda farklı ideolojik ve ulusal bakış açılarından beslenen çok çeşitli siyasi görüşün parlamentoya yansımaları anlamına gelmektedir.

Bu çalışma, bu iki kurumsal alanda “güvenlik” kavramı üzerinden geliştirilen Türkiye-AB söylemlerinin ortaya koyduğu Avrupa tahayyüllerini Eleştirel Söylem Analizi metodu yoluyla ortaya koymaktadır. ESA farklı toplumsal alanlarda söylem ile toplumsal ve kültürel gelişmeler arasındaki ilişkilere odaklanan bir söylem analizi yöntemidir. Söylemsel pratikleri, sosyal kimlikleri ve sosyal ilişkileri içeren

dönemini kapsar: beşinci dönem (1999–2004), altıncı dönem (2004–2009), yedinci dönem (2009–2014) ve sekizinci dönem (2014–2019). Analize katılan siyasi parti grupları şunlardır: (1999–2004 arası) Avrupalı Demokratlar ve Hıristiyan Demokratlar Grubu (EPP-ED), Avrupalı Sosyalistler Partisi Grubu (PES), Avrupa Liberal, Demokratik ve Reform Partisi (ELDR), Yeşiller/Avrupa Özgür İttifak Grubu (Yeşiller/EFA), Avrupa Solu/Kuzey Yeşil Solu Konfederatif Grubu (GUE/NGL), Avrupa Demokrasi ve Çeşitlilik Grubu (EDD) ve Ulusların Avrupası İçin Birlik Grubu (UEN); (2004–2009 arası) Avrupalı Demokratlar ve Hıristiyan Demokratlar Grubu (EPP-ED), Avrupalı Sosyalistler Partisi Grubu (PES), Avrupa İçin Liberal ve Demokratlar İttifakı Grubu (ALDE), Yeşiller/Avrupa Özgür İttifak Grubu (Yeşiller/EFA), Avrupa Solu/Kuzey Yeşil Solu Konfederatif Grubu (GUE/NGL), Uluslar Avrupa'sı İçin Birlik Grubu (UEN), Bağımsızlık ve Demokrasi Grubu (IND/DEM) ve Kimlik, Gelenek, Egemenlik (ITS) Grubu; (2009–2014 arası) Avrupa Halk Partisi Grubu (EPP), AP'de Sosyalist ve Demokratlar İlerici İttifakı Grubu (S&D), Avrupalı Muhafazakârlar ve Reformistler Grubu (ECR), Avrupa İçin Liberal ve Demokratlar İttifakı Grubu (ALDE), Yeşiller/Avrupa Özgür İttifak Grubu (Yeşiller/EFA), Avrupa Solu/Kuzey Yeşil Solu Konfederatif Grubu (GUE/NGL) ve Özgürlük ve Demokrasinin Avrupa'sı Grubu (EFD); (2014 sonrası) Avrupa Halk Partisi Grubu (EPP), AP'de Sosyalist ve Demokratlar İlerici İttifakı Grubu (S&D), Avrupalı Muhafazakârlar ve Reformistler Grubu (ECR), Avrupa İçin Liberal ve Demokratlar İttifakı Grubu (ALDE), Yeşiller/Avrupa Özgür İttifak Grubu (Yeşiller/EFA), Avrupa Solu/Kuzey Yeşil Solu Konfederatif Grubu (GUE/NGL), Özgürlük ve Demokrasinin Avrupa'sı Grubu (EFD) ve Avrupa Milletler ve Özgürlük Grubu (EFN). Aynı zamanda her dört dönemde de herhangi bir gruba dahil olmayan bağlantısız AP üyeleri vardır (NI).

² Komiserlerin konuşmalarına AB basın açıklamaları arama motorundan (RAPID): <http://europa.eu/rapid/setLanguage.do?language=en> ve genişlemeye dair siteden: <http://ec.europa.eu/comm/enlargement/speeches> erişilmiştir.

sosyal dünyanın inşasına katkıda bulunan önemli bir sosyal pratik olarak değerlendirmektedir. Kavramsal dayanakları Althusser'in ideoloji kuramına, Bakhtin'in oyun teorisine ve özellikle de Gramsci ve Frankfurt Okulu'nun felsefi geleneklerine dayanmaktadır (Titcher vd., 2000: 144). Frankfurt Okulu'nun etkisi kendisini, özellikle analizin Habermas'ın eleştirel bilimin özdüşünümsel olması gerektiği ilkesini benimsemesinde gösterir. Bu kuramsal duruş ESA kapsamındaki çalışmalarda iktidar ilişkilerine, dışlama süreçlerine, eşitsizliğe ve kimlik inşasında dilin rolüne odaklanılmasına yol açmıştır.

Bu çalışma, ESA çatısı altındaki farklı kollardan Viyana Okulu'nun "söylemsel-tarihsel" yaklaşımına yakın durmaktadır. Bu yaklaşımdan ulusal kimliklerin analizinde yararlanılmış (Wodak vd., 1999) ve daha yakın tarihlerde de Avrupa kimliklerinin inşasının analizinde başvurulmuştur (Krzyzanowski ve Oberhuber, 2007). Bu yaklaşımın ayırıcı özelliği "biz" ve "onlar"ın söylemsel inşasının kimlik ve farklılık söylemlerinin temel ögesi olarak görüldüğü kimlik inşasına özel bir vurgu yapmasıdır (Wodak, 2001: 73). ESA'nın analitik aygıtı üç ana adımdan oluşmaktadır. İlk adımda tema ve söylemlerin ana içeriği, yani Türkiye üzerine ve Türkiye'nin Avrupa ve/veya AB ile ilişkisi üzerine anlatıdaki "söylem konuları" belirlenir. İkinci adımdaysa metinlere yöneltilen şu ampirik soruların cevaplanması için anlatıdaki kimliklerin inşasında başvuru "söylemsel stratejiler" incelenir (Reisigl ve Wodak, 2001: 44): Seçilen konular (Türkiye, AB, Avrupa) dilsel olarak nasıl adlandırılıyor ve bahsediliyor? Bunlara hangi özellikler, karakteristikler, nitelikler atfediliyor? Konuların belli şekillerde temsil edilişleri söylemde hangi savlar ve usamlama stratejileriyle (*argumentation strategies*) gerekçelendiriliyor, meşrulaştırılıyor ve doğallaştırılıyor? Birbirini izleyen ifadeler yoğunlaşıyor mu yoksa azalıyor mu? Tüm bu sorular söylemde çeşitli "biz"lerin nasıl inşa edildiği ve doğallaştırıldığıyla yakından alakalıdır. Söylemsel-tarihsel ESA çalışmalarında bu ampirik soruların cevaplanması için analize tabi tutulan söylemsel uygulamaların tümünden "söylemsel stratejiler" olarak bahsedilir. Bu adım, ilk iki ampirik soruyu cevaplama ima yollu stratejilere ve isnat stratejisine, üçüncü ampirik sorunun cevaplandırılmasında ise usamlama stratejilerine odaklanılmasını gerektirmektedir. Analizin üçüncü adımında yukarıda belirtilen söylemsel stratejilerin gerçekleştirilmesi için kullanılan "dilsel araçlar" incelenir.

AB'nin Türkiye Söylemlerinde Güvenlik

Türkiye'nin AB üyeliğinin potansiyel güvenlik sonuçlarının hem AP'de ve Avrupa Komisyonu'nda sıklıkla tartışıldığı ve dolayısıyla bir güvenlik topluluğu olarak Avrupa'nın söylemsel inşasında kilit bir rol oynadığı görülmektedir. Analiz verilerinde bu temanın, özellikle 2002 ve 2003'ten itibaren Türkiye'nin üyeliğini hem destekleyenler hem de karşı çıkanlar arasında yoğunlaştığını ortaya çıkarmaktadır. Bu yoğunluk, katılım müzakerelerinin başlamasıyla tüm söylemsel alanlarda dikkatlerin Türkiye'deki iç gelişmelere doğru kaymasıyla önemli ölçüde azalmakta, sadece 2011'deki Arap Baharı sonrasında özellikle AP söylemlerinde bir miktar artmaktadır. Söylem analizi bu söylem konusunu gündeme getiren iki baskın

Türkiye temsili ortaya çıkarmaktadır: Türkiye'nin medeniyetler çatışması için deva olarak ve Avrupa için potansiyel bir güvenlik tehdidi olarak temsilleri.

Medeniyetler Çatışmasına Deva Olarak Türkiye

Medeniyetler çatışması kavramı ilk olarak Soğuk Savaş sonrası dönemde Samuel Huntington (1993) tarafından üretilmiş ve işlenmiş, 11 Eylül olaylarından sonra tekrar etkili bir şekilde gündeme gelmiştir (Bottici ve Challand, 2011). Huntington'a göre Soğuk Savaş sonrası dönemdeki ayırım hatları siyasi veya ekonomik değil esas olarak kültürel olacaktır. Yazarın ana iddiası Soğuk Savaş sonrasında “dünya siyasetinin en önemli ekseninin ‘Batı ile diğerleri’ arasındaki ilişkiler olacağı” ve “yakın gelecekte merkezi bir çatışma noktasının Batı ile birtakım İslami-Konfüçyüçü devletler arasında olacağı” şeklindeydi (Huntington, 1993: 146). Bu sav, kültürleri ve medeniyetleri özcü ve statik olarak kabul eden ve çeşitli coğrafi kümelenmelere göre tanımlayan bir anlayışa dayanıyordu. Said'in ifadesiyle (2003: 69), bu tez medeniyetleri “yekpare” ve “homojen” olarak inşa etmekte ve “biz ve onlar arasındaki ikiliğin tarzının değişmeyeceğini varsaymakta”ydı. Türkiye üzerine yapılan güvenlik temalı tartışmaların tüm söylemsel alanlarda benzer bir kavramsal zeminden hareket etmeleri nedeniyle özellikle 2000'li yılların ikinci yarısına kadar medeniyetler çatışması teziyle güçlü bir söylemlerarasılık³ sergiledikleri görülmüştür.

Avrupa Parlamentosu

Medeniyetler arası katı hatların çizildiği medeniyetler çatışması tezi Türkiye'ye ilişkin güvenlik tartışmalarında sıkça kullanılmaktadır. Bu durum ilk bakışta bu tezin, muhtemel üyeliği “Avrupalılığı” hakkında açıkça dile getirilen kaygılara neden olan Türkiye'nin üyeliğinin reddedilmesine ilişkin argümanlarda kullanılmakta olduğunu düşündürebilir. Ne var ki analiz bunun mutlaka böyle olması gerekmediğine işaret etmektedir. Hatta merkez sağdaki ana AP grubu olan EPP-ED/EPP'nin Türkiye'nin üyeliği hakkındaki söyleminde, potansiyel bir üye olarak Türkiye'nin jeostratejik öneminin genellikle medeniyetler çatışması söyleminin kavramsal mercekleriyle meşrulaştırıldığı görülmektedir.⁴ Esas olarak Britanyalılar (2009 öncesi), Güneyli üye devletler (özellikle İspanyol ve İtalyanlar) ve bazı İskandinav gruplar (esas olarak İsveçliler) gibi bütünleşmiş bir Avrupa'ya kuşkuyla bakan ve güçlü bir Atlantik aşırı bakışa sahip olan ulusal gruplar arasında bu durum oldukça yaygındır:

Soğuk Savaş süresince Türkiye Batı'nın sağlam bir müttefikiydi. Komünizm kısmen Türklerin NATO Paktı'na sadakatleri sayesinde dizginlenmişti. Bu bugün bu mecliste hatırlamamız gereken bir şeydir. Türkiye'nin Avrupa ile

³ Söylemlerarasılık, söylemlerin birbiriyle bağlantılı olma ve birbirinden faydalanma şekillerine verilen addır.

⁴ Örneğin bkz. 6 Ekim 1999 tarihli tartışmada; Tajani, Cushman, Sacreduis, 24 Ekim 2001; Gutierrez-Cortines, 1 Nisan 2004; Gawronski, Seeborg, Salafranca-Sanchez Neyra, Brok, Sonik, 13 Aralık 2004; Poettering, 28 Eylül 2005; Tajani, Sonik, 26 Eylül 2006; Preda, 10 Şubat 2010.

bütünleşmesini hızlandırmanın güvenlik politikaları açısından kayda değer yararları vardır. Bence, Türkiye Arap dünyası ile aramızda köprü kurabilecek bir ülkedir. Bu yüzden, önümüzdeki süreçte Türkiye'nin "Avrupa'nın bir dostu" olduğu zemininden hareketle davranmalıyız, diyorum (Seeberg, EPP-ED, 13 Aralık 2004).

Yukarıdaki alıntıda Türkiye'nin Soğuk Savaş döneminde NATO şemsiyesi altında Batı'nın yanında yer alan "sağlam" ve "sadık" bir müttefik olduğu ve AB'ye üye bir devlet olarak katkı sağlayacağı söylenmektedir. Ne var ki bu alıntı bize (inşa edilmiş) güvenlik çıkarlarına dayanarak Türkiye'nin Avrupa'ya dâhil edilmesinin, Avrupalı olarak inşa edildiğinin göstergesi sayılmaması gerektiğini göstermektedir. Türkiye "Avrupa'nın bir parçası değil "dostu"dur; Türkiye ile Avrupa arasında ikili bir karşılık inşa edilmektedir. İkili karşılıklar dünyayı aşırı basitleştirmekle kalmaz, aynı zamanda kutupları arasında bir iktidar ilişkisi kurarlar. Bu vakada söz konusu ikiliklere başvurulması hem Türkiye ile Avrupa arasında net bir sınır çizmekte hem de Avrupa'nın kendi lehine bir iktidar ilişkisi kurmaktadır.

Türkiye'nin "Avrupa" ile "Arap/İslam dünyası" arasında bir "köprü" olarak ifade edilmesi de benzer bir mesafe kurmakta ve medeniyetler çatışması tezinin kilit varsayımlarından birini tekrar üretmektedir. Burada metaforlara önceden yerleşmiş iki benzer konu arasındaki "nesnel aracı" olarak değil, söylemde "sağduyu" olarak tortulaşarak dünyaya dair bildiklerimizi inşa eden kilit öğeler olarak yaklaşmaktadır (Drulak, 2006: 503). Bu bağlamda "köprü" metaforunun kullanımı özellikle önemlidir. Köprüden yürünür veya geçilir, ancak köprü'nün üzerinde durulmaz. Köprü iki varlığı iki tarafa da ait olmadan birbirine bağlar. Burada bahsedilen iki taraf Avrupa ile Arap/İslam dünyasıdır. Burada inşa edilen ikili karşılık bu iki tarafı tutarlı ve sınırları olan varlıklar gibi sunan medeniyetler çatışması söyleminin klasik bir anlayışıdır. İma yollu kültürelleştirme stratejisi (Van Leeuwen, 1996) ile "Arap" sözcüğünün kullanımıyla taraflardan birinin "etnikleştirilmesi" gerçekleştirilmektedir. Aynı şekilde, "İslam dünyası" kavramının kullanımı da gönderme yaptığı varlığı belirleyici bir dinle yaftalayarak homojenleştirme amacına hizmet etmektedir.

Benzer bir bağlamda EPP-ED'nin İtalyan üyelerinden biri şunları söylemektedir:

"Forza Italia" üyeleri olarak bizler artı ve eksileri değerlendirdik ve katılım müzakerelerine yeşil ışık yakmanın avantajlı ve gerekli olduğu yönündeki sağlam inançta birleştik. Bunu geri çevirmek Türkiye'nin kendini modernleştirme ve demokratik bir sistem kurma çabalarını baltalamak anlamına gelir; o ülkeyi Ortadoğu ve Kafkaslar gibi istikrarsız bölgelerin kargaşa ve despotluğuna mahkûm etmek anlamına gelir; tüm ılımlı İslam dünyasına olumsuz bir mesaj vermek, köktendincilerin uzlaşmazlığını pekiştirmek ve medeniyetler çatışması öngörülerinde bulunanları desteklemek anlamına gelir. Bugün, kökleri hem Hıristiyanlık hem de İslam tarihine dayanan bir ülke sayesinde önümüzde İslam ile Batı'nın arasındaki mesafeyi azaltmak için bir fırsat var (Gawronski, EPP-ED, 13 Aralık 2004).

Yukarıdaki alıntı daha öncelilere benzer kabul edilebilir; ne var ki özellikle Türkiye'nin üyeliğini Avrupa güvenlik topluluğu için bir "çıkarcı" meselesi olarak inşa ederek kullandığı usulama stratejilerinde tartışmaya diğerleriyle bağlantılı yeni boyutlar getirmektedir. Birincisi, Türkiye'yi kendisini demokratikleştirmek ve istikrar sağlamak için Avrupa'ya bağımlı bir ülke şeklinde inşa ederek değişime yönelik iç dinamikleri inkâr etmektedir. AB'nin Türkiye ile katılım müzakerelerini başlatmama ihtimalinden bahsederken tehdit *topos*'unun⁵ nasıl gündeme getirildiği dikkat çekicidir. Bu senaryoya göre Türkiye stereotipik bir şekilde "kargaşa," "despotluk" ve "istikrarsızlık" bölgeleri olarak beyan edilen Ortadoğu ve Kafkaslar'ın arasında tek başına kalmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin zamanla üyeliğe kabul edilmesi savunulurken, güvenli ve istikrarlı bir Avrupa karşısında Ortadoğu ve Kafkaslar gibi başka (inşa edilmiş) bölgelerin Ötekileştirilmesi de gerçekleştirilmiş olmaktadır. Türkiye'nin üye olmamasının başka bir sonucu da medeniyetler çatışmasının şiddetlenmesidir ki, burada ayrıca bir açık metinlerarasılık vakası da söz konusudur. Yukarıdaki alıntı, Türkiye'nin üyeliğini "İslam ile Batı'nın arasındaki mesafeyi azaltmak için bir fırsat" gibi sunarak aslında medeniyetler çatışması savının altında yatan ilkeleri de desteklemiş olmaktadır. Alıntı aynı kavramsal çerçeveyi izleyerek İslam ile Batı'yı iki ayrı yekpare ve homojen birim olarak inşa etmektedir. Burada Batı "ayırt edici din" adı verilen kavramla yaftalanmazken, "İslam dünyası"ndan bahseden önceki alıntıda olduğu gibi İslam, "Batı'nın iletişim kurmak istediği medeniyetin varsayılan bütünü"nü ifade edici" kabul edilmekte ve kültürel/medeni bir çatlak (tekrar) inşa edilmektedir (Keyder, 2005: 2). Bunun altında yatan örtülü varsayım Batı'nın Hıristiyanlıktan büyük olduğu ve o evreyi geride bıraktığı; oysa İslam dünyasının hâlâ din ve ilkeliğe saplanıp kaldığı, "İslam'dan ibaret, yüzeyde Batı'dakiler kadar bol gibi görünen çelişkilerin ve çeşitlilik deneyimlerinin varlığına rağmen az sayıda değişmez niteliklere indirgenebilir" durumda olduğudur (Said, 1981: 10).

Parlamento tartışmaları ve mülakatlar, medeniyetler çatışması savı ile kurulan söylemlerarasılığın özellikle 1999-2005 döneminde AP'deki merkez sol, liberal ve Yeşiller grubunun söylemleri arasında da gayet yaygın olduğunu göstermektedir.⁶

Korkuya yeterince teslim olduk. Bir değişime, bir işarete, Zapatero ile Erdoğan'ın Kofi Annan'ın da benimsediği medeniyetler ittifakına dair önerisi gibi farklı bir politikaya ihtiyacımız var. Bu yüzden Avrupalı yurttaşların güvenliği için, barış için, terörizme karşı savaşmak için müzakerelerin açılmasından yanayım (Zingaretti, PES, 28 Eylül 2005).

⁵ *Topos*, "savları sonuca bağlayan ve içeriğe ilişkin gerekçeler şeklinde ortaya çıkan önermeler" (Reisigl ve Wodak, 2001: 74) olarak tanımlanan bir usulama stratejisidir.

⁶ Örneğin bkz. 6 Ekim 1999 tarihli tartışmada Martínez (PES); Schulz (PES), 14 Kasım 2000; Van den Bos (ALDE), Nordmann(ALDE), 4 Haziran 2003; Leinen (PES), Ollson (ALDE), 1 Nisan 2004; Schulz (PES), Rocard (PES), De Keyser (PES), Hansch (PES), Oger (PES), Malmström (ALDE), Ludford (ALDE), Legendijk(Yeşiller/EFA), Özdemir (Yeşiller/EFA), 13 Aralık 2004;Rocard (PES), Zingaretti (PES), Corbett (PES), Cohn-Bendit (Yeşiller/EFA), 28 Eylül 2005; Swoboda (PES), Pinor (PES), 26 Eylül 2006; Wiersma (PES), Menendes del Valle (PES), 21 Mayıs 2008; Kazak (ALDE), 28 Mart 2012; Frunzulica (S&D), 20 Mayıs 2015.

Yukarıdaki alıntı, o dönemdeki Türkiye başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ile 2005'teki İspanya başbakanı José Luis Rodriguez Zapatero tarafından başlatılan ve “farklı kültürler arasında yakın temas” kurmayı ve “Doğu ile Batı dünyaları arasındaki uçurumun açılmasını engellemeyi” amaçlayan “medeniyetler ittifakı” girişimine vurgu yapmaktadır.⁷ Bu açıdan katılım müzakerelerinin başlatılarak Türkiye ile ilişkilerin geliştirilmesi Doğu dünyasına, farklı bir “kültür”e ve farklı bir “medeniyet”e açılmanın ve Avrupa’nın güvenliğini pekiştirmenin yollarından biri olarak görülmektedir. Bu politikaları gerekçelendirmek için 11 Eylül sonrasında en çok başvurulan savaş retoriği aracılığıyla tehlike *topos*’u kullanılmaktadır: “Terörizme karşı savaş.” Bu savaşta başarılı olmak için “diyalog” politikası önerilmektedir. “Batı” ve “Müslüman” kültürü gibi yekpare ve birbirinden ayrı iki “kültür”ün varlığını varsayan ikinci alıntıda da çok benzer bir sav dile getirilmektedir. Burada Batı’dan bahsederken ihtiva edici “kale” metaforunun kullanılması özellikle dikkat çekicidir. İhtiva edici metaforlar devletlerin “kilitlenebilir veya delinebilir” olan sınırları belli birimler olarak inşasında yaygın şekilde kullanılan mekânsal metaforlardır (Chilton, 2004: 118.) Dolayısıyla bu bağlamda kullanımı (Müslüman) Doğu karşısında “Batı”nın sınırlara sahip oluşunu pekiştirmektedir. Burada yine, Avrupa’nın parçası olduğu Batı ayırt edici bir dinle değil, parçalarının toplamından daha büyük olduğu modern bir varlık olarak tanımlanmakta, “İslam dünyası” ise “İslam”ın kendisinden daha fazla bir anlam içermemektedir. Türkiye yine bir “köprü”, iki taraf arasındaki uçurumu azaltabilecek “arada” bir ülke olarak ifade edilmektedir.

Medeniyetler diyalogu söylemi yüzeyde medeniyetler çatışması savını reddetmekle beraber birbiriyle çatışmaya meyilli, ayrı özcü medeniyetlerin var olduğu düşüncesini benimseyerek savın kilit varsayımlarını güçlendirmiş olmaktadır. Medeniyetler çatışması savının geçersizliğini ispatlama çabaları aslında bu tezin söylemsel olarak tekrar üretilmesine yardımcı olarak çatışmaların ardındaki karmaşık dinamikleri gölgelemekte ve böylece küresel düzeyde çatışmalara alternatif çözüm bulma yollarının üstünü örtmüş olmaktadır. Bu aynı zamanda Türkiye’nin medeniyetler çatışmasının önlenmesine ne yollardan katkıda bulunacağını karanlıkta bırakılmasıyla da kendini göstermektedir. Saha mülakatlarında bu konuyla ilgili sorulara verilen cevaplar genel itibarıyla aşağıdaki gibiydi:

Yeşiller-EFA 2: Güvenlik boyutu Avrupa için önemli bir soru. Türkiye AB’ye üye olmasa bile NATO’ya üye. Ama öte yandan Ortadoğu’daki bazı ülkeler üzerinde ve onların demokratikleştirilmesinde nüfuz sahibi olabileceği algısına katılıyorum ki, bu açıdan Türkiye bir örnektir. Ve evet, şu anda tüm bu ülkelerle, Suriye ve diğerleri gibi öyle ya da böyle diktatör rejimlere sahip komşularla sorunlar görüyorum. Öyle ki, İran gibi bazıları İsrail’deki intihar bombacılarını destekliyorlar.

⁷ Bkz. Erdoğan ve Zapatero (2006), (Ayrıca bkz. http://www.nytimes.com/2006/02/05/opinion/05iht-edprimes.html?_r=0)

Yukarıdaki alıntıda da görülebileceği üzere, bir güvenlik değeri olarak istikrarlı bir Türkiye'nin güney çevredeki ülkelere bir "model" teşkil etme yoluyla kültürler ve medeniyetler çatışmasında önleyici bir etkisinin olabileceği savunulmaktadır. Bu ülkelerin Türkiye'den "ilham alma" veya "etkilenme" şekilleri dini/kültürel yakınlığın bir taklit politikasıyla sonuçlanacağı yönündeki örtülü bir varsayım dayanmaktadır. Bu da bütün bölge için bağlayıcı, yekpare, kapsayıcı bir din olarak İslam inşasının devam ettirilmesi anlamına gelmektedir. Bu aynı zamanda bölge ülkeler arasında ve bu ülkelerin içinde mevcut tarihsel, ekonomik, ideolojik, hatta dini çeşitliliği inkâr eden söylemin bir uzantısıdır. Böylece Ortadoğu ülkelerinin siyasi ve entelektüel seçkinlerinin Türkiye ve siyasi sistemi üzerine birbirileri rekabet içindeki söylemlerinin çeşitliliği de göz ardı edilmektedir.

Merkez sol ve liberal söylemlerin EPP-ED/EP söyleminin belli bir kısmı ile ortak noktası Türkiye'nin küresel düzeyde Avrupa'nın güvenliğinin sağlanmasında oynayacağı rol sorusu gündeme geldiğinde kaybolmaktadır. EPP/ED grubunun bazı kesimleri de medeniyetler çatışmasından Avrupa'nın yapıcı bir rol oynayabileceği küresel bir mesele olarak bahsederken, özellikle mülakat verileri, konuştuğum Sosyalist/Liberal/Yeşil-EFA üyelerinin çoğu için, Avrupa'nın oynaması gereken küresel rolün sözde medeniyetler çatışmasının hafifletilmesinden çok daha ileri gittiğine işaret etmektedir:⁸

ALDE 5: Bence Türkiye AB'nin güvenlik kimliği için değerli olacak. Bunun her zaman bütünleşme adına çok güçlü bir sav olduğunu düşünmüşümdür. Her şey bir yana, bizi doğru düzgün bir ortak güvenlik ve savunma politikası oluşturmaya zorlayacaktır. Ortak bir dış güvenlik ve savunma politikamız olmadan sınırlarımızı Suriye'ye kadar genişletemeyiz. Dolayısıyla bizim için büyük bir teşvik olacaktır. Ayrıca küresel sahnede BM'de, Amerika Birleşik Devletleri, Moskova, Çin vb. karşısındaki duruşumuzu güçlendirecektir. [...] Bu küreselleşme çağında büyüklük önemlidir ve Türkiye'yi içine almış bir AB uluslararası alanda çok daha güçlü olacaktır.

Sosyalist/Liberal/Yeşil-EFA gruplarının çok büyük çoğunluğu için Avrupa, terörizmi ve şiddeti "istikrarlı" ve "örnek" bir ülke olarak Türkiye'nin katılımıyla dizginleyebilecek bir güvenlik topluluğu olarak inşa edilmektedir. Yukarıdaki alıntıda örneğini gördüğümüz gibi bu siyasi gruplarda daha güçlü ve daha tutarlı bir dış ve güvenlik politikası olmadan Türkiye'yi Birliğe almanın Avrupa'yı güneyden gelen güvenlik tehditlerine açık bırakacağı yönünde yaygın ve örtülü bir varsayım vardır. Güney çevresinin güvenlik konusu haline getirilmesi AB söylemlerinde yeni bir olgu değildir. Güvenikleştirme söyleminin gücü, belli bir topluluğun siyasi açıdan güçlü kimliğinden yararlanırken güvenliği nesnel, tarihsizleştirilmiş bir talep olarak inşa ederek belirli, tarihsel ve dolayısıyla sorgulanabilir niteliğini gizlemesinde yatar (Hansen, 2006: 34-5). Dolayısıyla güvenikleştirme söylemsel açıdan masum bir eylem olmayıp Avrupa ve Güney çevresi için belirli bir kimlik dayatmanın şiddetine yol açar.

⁸ Parlamento tartışmalarında bu inşaya dair bkz. 26 Eylül 2006 tarihli tartışmada Duff (ALDE); Ertug (S&D), 20 Ocak 2010.

Ne var ki ılımlı sol ve liberal söylemin Avrupa'ya bir güvenlik topluluğu olarak inşa etme şekliyle ilgili söylenebilecekler bununla sınırlı değildir; zaten EPP-ED/EP kesimlerinin söylemleriyle esas fark da burada ortaya çıkmaktadır. Merkez sol ve liberal grupların önemli bir kısmı Avrupa'ya Rusya, Çin ve ABD gibi diğer güçler arasında küresel güç ve hegemonya rekabetinde çıkarlarını azamileştirme peşinde bir güvenlik faili olarak inşa etmektedir. Parlamento tartışmaları, bu inşanın özellikle 2000'li yılların ortasında yoğunlaştığını göstermektedir. “Küresel oyuncu” ve “küresel sahnedeki duruş” gibi metafor ifadelerle birlikte başvurulmuş kullanışlılık *topos*'u yoluyla gerçekleştirilen ima yollu stratejiler her iki alıntıda da ulus-devletin dış politikalarına yakıştırılan söylemsel nitelikleri andıran özelliklere sahip bir Avrupa inşa etmektedir. “Küresel rekabet”, “güç mücadeleleri” ve dolaylı olarak eşitsizlikler “küreselleşme”nin nominalleştirilmesiyle doğallaştırılmakta ve meşru kılınmaktadır. Nominalleştirmeler bir eylemin failini silip onu doğal bir gerçek olarak sunarlar.⁹ Benzer şekilde “küreselleşme”, Avrupa'nın kendisini karşısında konumlandırması gereken doğal ve kaçınılmaz bir süreç olarak sunulmaktadır.

Avrupa Komisyonu

Özellikle de Türkiye'nin jeopolitik önemini daha geniş uluslararası güvenlik ve terörizme karşı savaş çerçevesinde bağlamsallaştırılmaya başlandığı 11 Eylül sonrasında, Komisyon da Türkiye ve AB üzerine güvenlik anlatısında medeniyetler çatışması söyleminin baskınlığından muaf değildir.¹⁰

Eski komünist Doğu artık ailenin üyesi olduğundan artık Doğu-Batı silahlanma yarışıyla karşı karşıya değiliz. Çağımızda, jeopolitiğin rolünü inkâr etmemekle beraber, küresel kültürel ve kimlik siyasetinin daha baskın hale geldiği açıktır. Bu yüzden, Avrupa ile İslam, Avrupa'nın içi ve dışı arasındaki ilişkiler zamanımızın başlıca değilse de en önemli zorluklarından biridir. [...] Avrupa Birliği terörizme karşı kararlılık gösterecek ve her türlü köktendinciliği güçlü bir şekilde dizginleyecektir; bir yandan da evrensel demokratik değerlere saygılı ılımlı İslam türleriyle köprüler kurmaya da devam edeceğiz. 21. yüzyıl bir medeniyetler çatışmasına mahkûm değildir ve diyalog ve işbirliği üzerine inşa edilebilir. Diğer koşullar yerine getirildiğine göre, AB'nin 3 Ekim'de Türkiye ile katılım müzakerelerini başlatacak olmasının en önemli nedenlerinden biri budur (Konuşma/05/465).

Yukarıdaki alıntı hem Komisyon'daki Türkiye üzerine konuşmaların medeniyetler çatışması söylemini tekrar ürettiği pek çok vakadan biri hem de AB dış politika konuşmalarında jeopolitik söylemlerden kaçınan bir yaklaşımdan “medeniyetsel jeopolitik” söylemine doğru kaymanın örneklerindedir. Soğuk

⁹ Burada “nominal” kavramı, fiilden isim yaratmak, yani özneyi ifadeden çıkartarak fiilden soyutlamak anlamında kullanılmaktadır.

¹⁰Örneğin bkz. KONUŞMA/01/469; KONUŞMA/01/487; KONUŞMA/04/16; KONUŞMA/04/141; KONUŞMA/04/466; KONUŞMA/04/534; KONUŞMA/04/545; Günter Verheugen'in “Enlargement of the European Union: Expectations, Achievements and Prospects” başlıklı konuşması Szececin, 4 Mart; KONUŞMA/05/20; KONUŞMA/05/142; KONUŞMA/05/465; KONUŞMA/06/536; KONUŞMA/06/559; KONUŞMA/06/747; KONUŞMA/07/28; KONUŞMA/07/362; KONUŞMA/07/370; KONUŞMA/08/188; KONUŞMA/09/318; KONUŞMA/11/158.

Savaş sırasında “Batı” Avrupa’nın başlıca Ötekisini meydana getiren komünist “Doğu,” “aileye” katılmış olduğundan artık bir güvenlik tehdidi olarak inşa edilmez. Burada “aile” kendinden menkul bir doğallık, net sınırları ve bu sayede dışlama, maddi güvenlik ve koruma çağrışımı yaparak Avrupa/AB’yi doğallaştıran bir metafordur. “Doğu”nun Avrupa ailesine katılmasından sonra yeni çatışma boyutu kültürler/kimlikler/medeniyetler arasında inşa edilir. Konuşmacı (Olli Rehn) “açıktır” kipliğinin kullanımıyla bu çatışmanın varlığını kendi algısı yerine bariz ve evrensel olarak yansıtır ve böylece “çoğunlukla karmaşık ve akıl karıştırıcı bir dizi olayın yorumları olmaktan öteye geçemeyecek şeyleri ‘gerçeklere’ dönüştürerek” önemli bir güç düzeyini ima etmiş olur (Fairclough, 1992: 160). Dahası, bu çatışma da yine “Avrupa” ile “İslam” arasında, Avrupa’nın bir kere daha Hıristiyanlık ile özdeşleştirilmeyip çeşitliliğe yer bırakmayan egemen bir dinin karşısına yerleştirildiği bir çatışmaya indirgenmektedir. İnşa edilmiş bu İslam o kadar yekparedir ki, Avrupa’nın hem diğer ülkelerle hem de aldığı göçmenlerle ilişkileri için özel bir zorluk teşkil etmektedir. Göçmen nüfuslar ile tanımlayıcı nitelikleri olarak İslam dini arasında söylemsel bir denklik kurulduğu, göçmen nüfusların iktidar ilişkilerinin belli bir ölçüğü içinde baş edilmesi gereken bir zorluk olarak inşa edilerek “hakiki” Avrupalılardan ayrıldıkları dikkat çekmektedir.

İslam/Avrupa ile birlikte “terörizm” ve “köktendincilik” sözcükleriyle sağlanan aşırı sözcükleştirme (*overlexicalisation*), 11 Eylül’den hemen sonra tehdit inşaları konusunda açılan Atlantik ötesi mesafeyi kapatmaya yönelik çabanın bir parçası olarak kabul edilebilir (Van Ham, 2006: 260). Bu, ABD dış politika söylemiyle bize tanıdık gelen “korku söyleminin” AB’nin güvenlik konulu meselelerde ağırlıklı olarak “zorluklar, riskler ve imkânlar”a göndermeler yapan söylemsel alanına girişine bir örnek daha teşkil eder (Van Ham, 2006: 265). Tıpkı Soğuk Savaş’ta olduğu gibi, bu söylem de bizzat medeniyetin kaderinin ortada olduğu “medeni ile barbar olan arasında kodlanmış bir mücadele”yi teşvik etmek için kullanılmaktadır (Campbell, 1992: 68).

Bu tür retoriğin üst düzey komiserlerle sınırlı olmadığını, Komisyon yetkilileriyle yapılan mülakatların çoğunun da medeniyetler çatışmasına gönderme yapan bu tür 11 Eylül sonrası retorikleri tekrar üreten anlatılar sağladığını burada belirtmek gerekir. AB dış politikasının oluşturulmasında genellikle Konsey kadar etkili olmasa bile onunla rekabet içinde kabul edilen Komisyon’un kurumsal bağlamında bu tür söylemsel inşalar daha da dikkat çekici hale gelmektedir (Spence, 2006). Yukarıdaki alıntı aynı zamanda demokratik değerlere saygılı “ılımlı İslam türleri” ile “köprüler kurma”ya yaptığı vurguyla AB dış politikasının işbirliğine dayalı boyutuna da dikkat çekmektedir. Ne var ki böylesi bir ifade yine Birlik ile İslam dinini karşılıklı bir pozisyonda yan yana yerleştirmekte, Müslüman nüfusa sahip ülkelerdeki siyasi hareketlerin kurumsal dinamiklerini ve iktidar dinamiklerini sırf dine indirgemektedir.

Yukarıdaki alıntının analizi iç alana odaklanmışlığın ötesine geçerek potansiyel bir medeniyetler çatışması ve terörizm gibi bağlantılı “tehditlerle” mücadele ederek daha küresel bir role doğru ilerleyen bir Avrupa inşa etmektedir. Alıntının yapıldığı

konuşmanın başlığının “Küresel Bir Aktör Olarak Avrupa Birliği?” olması da bu iddiayı güçlendirmektedir. Avrupa’nın oynaması düşünülen küresel rol özellikle 2000’lerin sonuna kadarki konuşmaların ve mülakatların bazılarında daha uzun uzadıya ele alınmaktadır:¹¹

COM 7: Esas olarak Türkiye tam da stratejik olarak çok hassas ve çok önemli bir bölgede, bir sürü siyasi mesele, suç meseleleri, kaçakçılık meseleleri bulunan bir konumda yer alıyor. Devasa siyasi krizler ve sıcak bir krizle karşı karşıyayız. Enerji arz meselesi de var; o yüzden bizim için çok önemli bir bölge. Ve Türkiye’nin İran gibi bir şeye dönüşmesi halinde, çok çok büyük bir sorunla karşılaşırız. Ana hedefimiz bunun olmasına engel olmak; ikincisiyse Türkiye’nin rotasının bize doğru olmasını devam ettirmek ve modernleşme sürecini desteklemektir ki, bana göre bu, bölgede köktencilik, terörizm ve köktendinciliği durdurmanın da temel koşuludur. Yapmamız gereken budur; ayrıca kurumsal yapılar bağlamında daha çok düşünmeye başlamalıyız, askeri kimlik, dış ve güvenlik politikalarına daha ağırlık vermeli bunları daha elle tutulur hale getirmeliyiz. ABD’nin yaptıklarına bakın, Lübnan’a bakın. AB’nin de devreye girmesi gerekiyor. Türkiye bunda bizim yanımızda olmalı ve bu aynı zamanda algıları Avrupa’nın küresel bir role sahip olduğu yönünde değiştirmeye de yardımcı olmalı.

Yukardaki alıntı Türkiye’nin üyeliği ihtimallerinin Komisyon’da nasıl tartışılarak Avrupa’nın küresel düzeyde nüfuz ve güç rekabetine giren bir güvenlik topluluğu olarak inşa edildiğinin örneğidir. Bu, “küresel Avrupa” ve “askeri kimlik, dış ve güvenlik politikalarına daha ağırlık vermeli, bunları daha elle tutulur hale getirmeliyiz” gibi metaforik ifadelere başvuran ima yollu stratejilerle birlikte kullanışlılık *topos*’u aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. AP ve ulus-devletler arasında da gözlemlediğimiz gibi, bu tür metaforik ifadeler birlik, tutarlılık ve küresel düzeyde nüfuzla bağlantılı aktivizme vurgularıyla ulus-devletlerin dış politikalarına yakıştırılan söylemsel nitelikleri Avrupa’ya da kazandırmaktadır.

Alıntı, güvenlikleştirme stratejisine de başvurmaktadır. AB’nin Türkiye’nin sınır komşusu olduğu Güney komşuluk bölgesi “devasa siyasi krizler,” “sıcak kriz,” “çok çok büyük bir sorun,” “suç meseleleri” ve “kaçakçılık meseleleri” ile bağdaştırılan isnatlarla bir “varoluşsal tehdit” olarak inşa edilmektedir. Özellikle ikinci alıntıda, kavramsal olarak “tehlike” ve “tehdit” alanlarına ait olan ve “devasa” ve “çok çok büyük” gibi kullanımlar içeren aşırı vaka çağrışımlarıyla birlikte bu ifadelerin kullanımıyla sağlanan aşırı sözcükleştirme bölgeyi Avrupa’yı tehdit eden bir Öteki olarak inşa etmektedir. Burada İslam’ın bölgeyi bütünüyle tanımlayan yekpare bir din olarak kavramsallaştırılmasının uzantısı şeklinde yapılan örtülü varsayım, “modern” ve “ekonomik açıdan gelişmiş” bir Türkiye’nin dini/kültürel yakınlık sayesinde bölge ülkelerini bir taklit politikası izlemeye teşvik

¹¹ Örneğin bkz. KONUŞMA/02/576; KONUŞMA/04/16; KONUŞMA/04/141; KONUŞMA/04/466; Günter Verheugen’in konuşması, “Enlargement of the European Union: Expectations, Achievements and Prospects,” Szczecin, 4 Mart 2004; KONUŞMA/05/142; KONUŞMA/05/271; KONUŞMA/05/465; KONUŞMA/07/28; KONUŞMA/07/362; KONUŞMA/07/370; KONUŞMA/08/191; KONUŞMA/08/520; KONUŞMA/09/148; KONUŞMA/09/162

edeceğidir. Konuşma ve mülakatlarda Türkiye'nin diplomasisi ve Türk silahlı kuvvetlerinin uluslararası çatışmalardaki rolü gibi başka nüfuz araçları da gündeme getirilmektedir. Aslına bakılırsa, komiserlerin konuşmalarında daha faal ve etkili bir Türk dış politikasına göndermelerde özellikle 2007'den sonra yaşanan artış, aynı dönemde Türkiye'nin geniş coğrafyasında giderek faal hale gelmesine dikkat çeken pek çok başka akademik veya politik anlatıya paralel olarak gerçekleşmiştir.

11 Eylül sonrası uluslararası güvenlik anlatıları hakkında Fairclough (2005: 47), bu anlatıların pek çoğunda “hasımların kötülüğü nispeten açık” iken “bunun aksine kahramanların iyi kişilikli olduğunun varsayıldığı” gözleminde bulunmuştur. Benzer şekilde yukarıdaki alıntı, ilerlemenin nihai hedefi olarak (Aydınlanma'nın baskın bir paradigması olarak) modernleşmeyi, Fairclough'un (2005) “şer söylemleri” diye ifade ettiği şeyin kavramsal muhitine ait olan “köktencilik,” “terörizm” ve “köktendincilik” terimleriyle yine aşırı sözcükleştirme aracılığıyla tanımlanan barbar Ötekinin karşısına yerleştirmektedir. Kahramanın, yani burada AB'nin “iyi kişiliği” olumlu yükümlülük-değerlendirici anlamlar taşıyan “modernleşme” etiket kelimesiyle örtülü olarak iletilmektedir (Reisigl ve Wodak, 2001: 55). Burada yine 11 Eylül sonrası dönemde Amerika Birleşik Devletleri (ABD) dış politikasıyla yakın söylemlerarasılık görülmektedir. 11 Eylül'den sonra (tekrar) tanımlanan “kötü Öteki” ile savaş, olumlu olarak ifade edilen Avrupa/AB'ye kendisini ABD gibi diğer büyük güçlerin arasında öne çıkarması gereken bir “küresel misyonerlik rolü” atfetmektedir.

Tüm Komisyon yetkilileri bu inşayı Türkiye'nin üyeliğinin Birlik için yararlı olacağı savıyla birleştirmemektedir. Kimileri şahsi mülakatlarda Türkiye'nin AB'nin küresel bir güç olma rolünü, esas olarak ülkenin Birlik içinde karar alma konusunda getirebileceği potansiyel sorunlar nedeniyle zorlaştırılabileceğine dair kaygılarını dile getirmektedir. Ne var ki bu, Türkiye'nin üyeliği konusunda Avrupa'nın uluslararası sistemdeki rolüyle ilişkili olarak yine belli bir tarzda inşa edildiği gerçeğini değiştirmemektedir. Hansen'in de (2006: 58) dikkat çektiği üzere, belli bir kimlik inşası mutlaka belli bir politika anlamına gelmez ve “aynı kimlik inşası çevresinde birden çok politika oluşturulabilir.”

Avrupa için Potansiyel bir Güvenlik Tehdidi olarak Türkiye

Buraya kadarki tüm söylemsel alanların analizinde, Türkiye'nin potansiyel bir medeniyetler çatışmasının önlenmesindeki rolü üzerine üretilen savlar aracılığıyla Avrupa'nın bir güvenlik topluluğu olarak inşa edildiği, bazı vakalarda bunun Avrupa'nın tekil bir küresel aktör olduğunun ifadesine kadar uzandığı savunulmuştur. Bununla birlikte, Avrupa'yı bir güvenlik topluluğu olarak inşa eden, ama bunu esas olarak Türkiye'yi Avrupa'nın güvenliğine yönelik potansiyel bir tehdit olarak sunmakla yapan başka bir söylem kolu daha vardır.

Avrupa Parlamentosu

AP bağlamında Türkiye'nin potansiyel bir güvenlik tehdidi olarak sunulmasının en göze çarptığı söylemler EPP-ED/EPP'nin yanı sıra daha küçük siyasi gruplarda

yer alan Avrupa karşıtları, aşırı sağ ve aşırı sol hizipler (IND/DEM, UEN, GUE/NGL gibi) ve herhangi bir siyasi gruba üye olmayan Parlamento'nun bağlantısız üyelerine aittir:¹²

Avrupa sınırlarını İran, Irak, Suriye ve Kafkaslara kadar genişleterek her zaman için dünyanın en tehlikeli ve belalı yerleriyle arasında durmuş olan o *cordon sanitaire*'i [güvenlik kuşağı –çn] kaybetmiş olacaktır. Bu da Konsey'in göz önünde bulundurması gereken bir şeydir (Stenzel, EPP-ED, 13 Aralık 2004).

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılması halinde [...] Avrupa Birliği Suriye, İran ve Irak gibi ülkelerle komşu olacaktır ki, bu durum gelecekte çatışma ve karşı karşıya gelme açısından çok büyük potansiyele sahiptir (Batten, IND/DEM, 11 Mart 2009).

Yukarıdaki alıntılarda, Türkiye'nin Birliğe kabulüyle “coğrafi” sınırlarının Birliğin sınırları haline gelmesinin sonuçlarına dikkat çekerken tehdit (güvenlik) *topos*'u kullanılmaktadır. Güney ve Doğu'daki “tehlikeli,” “sorunlu” ülkelerle bir “tampon bölge” olarak Türkiye tarafından ayrılması gereken “istikrarlı ve güvenli” Avrupa arasında açık bir sınır çizilmektedir. Bu, ilk alıntıda, Chilton (1996) tarafından güvenikleştirmeye dair, sınırları belli bir siyasi varlığı belirten, konteynır metaforu (*container metaphor*) olarak tanımlanan *cordon sanitaire* metaforu ile ifade edilmektedir.

Buradaki sınır çizme sadece Avrupa'nın şiddetten emin şekilde korunmuş olan bir coğrafi mekân olarak inşasına katkıda bulunmakla kalmayıp, aslında Avrupa'nın içine ve dışına homojen bir kimlik yakıştırarak kendisi aracılığıyla da bir şiddet biçimi inşa etmektedir. Üstüne üstlük, güvenikleştirme söylemi sınır çizmeye ve kimlik inşasına yetkin ve meşru kılıcı bir boyut kazandırmaktadır. Güvenlik söyleminin ülkeye (hükümet, toprak ve toplum da dahil olmak üzere) varoluşsal tehditler inşa ederek ulusal topluluğun doğallaştırılmasına katkıda bulunduğu ulus-devlet vakasında yaygın şekilde belgelenmiştir (Buzan vd., 1998: 21). Dolayısıyla güvenlik tehditleri yalnızca “devleti potansiyel olarak baltalayıcı” olarak algılanmaz; ortaya atılan çeşitli “ulusal çıkarlar”a ölümcül riskler teşkil ederek devletin kendisini oluştururlar (Hansen, 2006: 34).

Daha yakın tarihli tartışmalarda, Türkiye'nin Avrupa için potansiyel bir güvenlik tehdidi olarak sunulmasına Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) hükümetinin özellikle 2007'den sonra Türkiye'nin komşularıyla daha yakın

¹² Örneğin bkz. 6 Ekim 1999 tarihli tartışmada Rack (EPP-ED); Queiro (UEN), 14 Kasım 2000; Queiro (UEN), 14 Şubat 2001; Queiro (UEN), Mölzer (NI), Mathieu (IND/DEM), 1 Nisan 2004; Queiro (EPP-ED), Stenzel (EPP-ED), Sommer (EPP-ED), 13 Aralık 2004; Rogalski (IND/DEM), 26 Eylül 2006; Batten (IND/DEM), 11 Mart 2009; Borghezio (EFD), 25 Kasım 2009; Fontana (EFD), 10 Şubat 2010; Koumoutsakos (EPP), 27 Eylül 2011; Dartmouth (EFD), 20 Mayıs 2015

ilişkileri savunan dış politika söylemi üzerine yürütülen tartışmalarda da rastlanmaktadır:¹³

Türkiye gittikçe daha çok Avrupa karşıtı ve Batı karşıtı bir dış politika izliyor. Erdoğan ve Cumhurbaşkanı Gül'ün liderliğinde, Türkiye gittikçe daha çok İslamcılaşıyor (Claeys, NI, 25 Kasım 2009).

Türkiye'nin dış politika yöneliminde Doğu'ya doğru muhtemel kayma, AKP'nin söylemsel olarak komşularıyla sıfır sorun yaklaşımına bağlı ve daha geniş çevresinde daha aktif olma ihtiyacına vurgu yapan yenilenmiş bir dış politika çizgisiyle 2007 yılında ikinci defa iktidara geldiğinden beri siyasi ve akademik çevrelerde popüler bir tema olmuştur. Bu AP'deki aşırı sağ söylemlerde sıklıkla gündeme getirilmiş olup, (daha az yaygın şekilde olmakla beraber) merkez sağda da Türk dış politikasında gitgide artan bir Avrupa ve Batı karşıtlığının kanıtı olarak görülmüştür. Son dönemde ise, Suriye ile ilişkilerde yaşanan gelişmeler, IŞİD'e karşı olan tutum, Türkiye'nin göç yollarındaki konumu veya İsrail ile ilişkilerdeki sorunlar bu gruplar tarafından çoğunlukla İslam ve İslamlaşma bağlamında Avrupa güvenliğine bir tehdit olarak yorumlanmaktadır.

Avrupa Komisyonu

Avrupa Komisyonu'nda Türkiye'nin potansiyel bir güvenlik tehdidi olarak sunulmasına, komiser konuşmalarından ziyade Türkiye-AB ilişkilerinde sınır denetimi, iltica hakkı ve/veya insan kaçakçılığı konularının ele alındığı mülakatlarda rastlanmaktadır:

KOM 14: Güney sınırlarınızdaki bölgeye bakacak olursanız, pek çok kişinin Türkiye'nin kapısını çalacağına ve nihai duraklarının AB olacağına şüphe yoktur. Bence bir sorun var; çok büyük bir göç baskısı söz konusu. Peki, bu mutlaka kötü bir şey mi? Bence Avrupa'da da bir sorunumuz var. Nüfusumuz gittikçe yaşlanıyor ve göçmen işçilerin buraya gelmesine ihtiyacımız var. Bu yüzden bence buna çok olumsuz bir şekilde bakmak, göç sorununun illa da kötü bir şey olduğunu söylemek çok yanlıştır. İnsanların Avrupa'ya gelip çalışmalarına ihtiyacımız var, aksi takdirde yaşam standardımızı kaybederiz. Ama bunun toplumlara ek yük getirmeyecek bir şekilde yapılması gerekiyor. Dolayısıyla toplumda çözüme kavuşturulması gereken sağlıksız bir gerilim mevcut. Bu yüzden, ben olsam çok dengeli bir duruş sergilerdim. [...] Sınır sorunu da çok karmaşık. Irak ve İran gibi ülkelere ve bölgelere komşu bir ülkenin, Polonya'nın Beyaz Rusya veya Ukrayna ile yaptığı aynı Schengen standartlarını uygulamasını bekleyemezsiniz. Durum tümüyle farklıdır.

Türkiye-AB ilişkilerindeki güvenlik konu çerçevesinin gündeme gelmesine cevaben dile getirilen yukarıdaki alıntı “göç” meselesini güvenlik meselesi haline getirmektedir. Başka çalışmalar AB'nin politika uygulamalarında ve söylemlerinde göçün her zaman güvenlikleştirilmediğini, ancak mesele AB'de zaten mevcut olan

¹³ Örneğin bkz. Tannock (EPP-ED), 26 Eylül 2006; Salavrakos (EFD), 25 Kasım 2009; Claeys (NI), 25 Kasım 2009; Tannock (ECR), Salavrakos (EFD), 20 Ocak 2010; Belder (EFD), Tzavela (EFD), Fontana (EFD), Mon (EPP), Madlener (NI), 10 Şubat 2010; Tannock (ECR), 17 Aralık 2014; Arnautu (NI), 15 Ocak 2015; Goddyn (NI), Melin (ENF), 10 Haziran 2015.

Müslüman topluluklarla ilgili olduğunda güvenikleştirme eğiliminin arttığını ileri sürmüştür (Boswell, 2007). Göçün bu şekilde güvenlik konusu edilmesi AB’de “toplum güvenliği” üzerine mevcut bir söylemin bir parçası olarak kabul edilebilir (Wæver, 1995). “Toplum güvenliği” konulu söylemde, “tehditler diğer devletlerin saldırganlığı, devlet egemenliğine tecavüzlerden daha çok toplumun, özellikle de toplumsal, kültürel ve ulusal kimliğin karşısındaki sorunlarla bağdaştırılmaktadır” (Walter ve Haahr, 2005: 96). Bu çerçevede göçün yanı sıra uyuşturucunun ve örgütlü suçun güvenikleştirilmesi de “toplum güvenliği” konulu söylemin bir parçası olarak kabul edilebilir.

Yukarıdaki alıntı ayrıca “toplum” ve “devlet” güvenliği söylemleri arasındaki yakın ilişkiyi de sergilemektedir. Ulus-devlet söyleminde göç, uyuşturucu ve/veya örgütlü suç “devlet merkezli ve topraklarla sınırlı ‘ulusal güvenlik’ sorunsalının üzerine oturan” “uluslarötesi sorunlar” şeklinde inşa edilir (O’Tuathail, 1999: 19). Göçün, Türkiye’nin komşu olduğu bölgede bir “geçiş ülkesi” olması dolayısıyla AB’ye bir “sorun” olarak atfedildiği yukarıdaki alıntıda da benzer bir durum gözlemlenmektedir. Türkiye’nin Doğulu komşularından Irak ve İran’a atfedilen Ötekilik derecesi, Beyaz Rusya ve Ukrayna gibi diğer Doğulu Ötekilerinkinden çok daha fazladır. Göçü bir “sorun” olarak ifade etmenin kendisi ise bireylerin göç etme faaliyetlerini insanın herhangi bir eyleminden arındırarak soyut olarak adlaştıran müphem bir formülasyondur ve böylece o çerçevede benimsenen politikaları doğallaştırmaktadır. Dahası, “kapı,” “baskı” ve “yük” gibi konteynır metaforlarının kullanımı Avrupa’yı dış tehditlerden korunmaya muhtaç sınırlı bir alan olarak inşa etmektedir (Charteris-Black, 2006). Bu şekilde kullanılan konteynır metaforları sınır denetimine dair kısıtlayıcı politikaların meşrulaştırılmasında kilit bir rol oynar; zira “net biçimde belirlenmiş bir konteynırın varlığı aynı zamanda o konteynırı dolduran veya boşaltan bilinçli ve kontrol edici bir varlığa işaret eder” ki, bunlar da hükümetlerdir (Charteris-Black, 2006: 576). Bu nedenle, ulus-devlet vakalarında sıklıkla görüldüğü gibi, Türkiye’nin üyeliği konulu tartışmalarda göçün (geçişin) denetimine ilişkin söylemler Avrupa’nın sınırlı bir mekân olarak inşa edilmesine ve bu konuda merkezileştirilmiş politikaların meşrulaştırılmasına yardımcı olmaktadır.

Yukarıdaki analiz, “genişleme paradoksu”nun –geleneksel olarak genişlemede öncü rol oynayan– Komisyon görevlilerinin AB’nin yeni uçlarında yeni sınırların çizilmesini konu alan genişlemeyle ilişkili Türkiye üzerine söylemlerinde ne şekilde kendini gösterdiğini ortaya koymaktadır (Diez, 2006: 241-2). Yeni Ötekiler yaratmak için mal ve insan kaçakçılığı ve kaçak göçe göndermeler yoluyla aday ülkenin sınırlarının ötesine uzanan son derece yüksek bir güvenikleştirme ortaya çıkmaktadır (Diez, 2006). Türkiye vakasıdaysa, Avrupa için bir varoluşsal tehdit kaynağı olarak ülkenin Güney sınırı güvenikleştirilmektedir. Bu ayrıca Akdeniz bölgesinin AB tarafından güvenikleştirilmesinin bir uzantısı olarak da tasavvur edilebilir (Pace, 2006). Bu araştırmanın çerçevesi açısından dikkat çekici olan, Komisyon yetkililerinin nasıl Türkiye’nin Doğu/Güneydoğu sınırlarının güvenikleştirilmesine ayak uyduruyor olduğudur. Bu durum, özellikle sınır denetimi ve idaresiyle ilgili genel müdürlüklerde (Adalet ve İçişleri, Ticaret, Tarım,

Bölgesel Politikalar, Genişleme) çalışan muhataplar için geçerlidir. Bu, söz konusu görevlilerin makamlarının meşruluğunun ve dolayısıyla Avrupa'nın "yönetimselleşmesi"ndeki (*governmentalisation*) rollerinden kaynaklanan güçlerinin gittikçe daha çok Komisyon'un yetki alanına giren bu tür politikalarla artırılıyor olmasına bağlanabilir.

Sonuç

Bu analiz Avrupa'yı bir güvenlik topluluğu olarak inşa eden başlıca iki Türkiye temsili belirlemiştir. Bunlardan biri Türkiye'ye medeniyetler çatışmasının önlenmesinde kilit bir oyuncu ve Güney çevredeki ülkeler için örnek bir ülke olmanın atfedilmesiyle bağlantılıdır. Bu, AP'deki ana merkez sağ blok ve anaakım sol/liberal gruplar arasında ve Avrupa Komisyonu'nda son derece yaygındır. Bu temsil Avrupa/Batı ile (Müslüman) Güney olmak üzere iki homojen medeniyet blokunun birbirine karşı konumlandırıldığı Huntington'ın medeniyetler çatışması savına dayalıdır ve onu yeniden üretmektedir. Bazı vakalarda (özellikle AP'deki sol/liberal gruplar ve Komisyon söyleminde), Türkiye'nin bu çatışmanın hafifletilmesi veya önlenmesindeki rolü daha da ileri taşınarak Avrupa'dan, Türkiye'nin üye olması halinde bölgeyle din, kültür ve medeniyet yakınlığı ve/veya "güvensiz" ve "geri kalmış" Güney ile arada bir *cordon sanitaire* rolü oynaması sayesinde Güney'de sözü daha çok geçecek bir küresel güç olarak bahsedilmektedir. Avrupa da söylemsel olarak dış politikası bakımından bir ulus-devleti andıracak şekilde, çoğunlukla ABD ve Çin gibi diğer "küresel oyuncular"la rekabet içinde olarak inşa edilmektedir.

Başlıca Türkiye'yi temsil biçimlerinden ikincisiyse AP'de merkez sağ ve aşırı sağ ile Komisyon görevlilerinde gözlemlenen Avrupa için bir güvenlik tehdidi olmasıdır. Böylece, Güney'e yakınlığı nedeniyle Türkiye'nin üyeliğinin Avrupa'nın küresel sahnede başrol oynaması için gerekli olan tutarlı dış kimliği tehdit edeceği ve/veya göç ve sınır denetimi bağlamında çok büyük güvenlik sorunlarına yol açacağı yönündeki iddialar aracılığıyla Avrupa, içerisi ve dışı arasında net sınırlarla ulus-devlet benzeri bir şekilde inşa edilmektedir. Bu temsillerin inşasında, güvenikleştirme ve sınır çizmeye dair söylemsel stratejiler, kriz içinde ve geri kalmış Güney'in karşısında istikrarlı, yenilikçi ve barışçıl bir anavatani işaret etmek için bir arada kullanılmıştır.

Bu temsillerde kurumsal, ideolojik ve ulusal sınırları teşhis etmek mümkündür. Örneğin, Komisyon'da kendilerini Avrupa'nın sınırlarını idare etmekle yükümlü görenlerin denetimsiz göç ve sınır denetimi konuları üzerinden Türkiye'yi potansiyel bir güvenlik tehdidi olarak göstermeye daha meyilli oldukları görülmüştür. İdeolojik ayrımların belirginleştiği vakalardan biri, AP'deki aşırı sağ gruplarda göçün güvenlik meselesi haline getirilmesinin yoğunlaşmasıdır.

Her şeye rağmen, bu temsil biçimlerinde ortak olan merkezi söylem, ya Türkiye'yi bir güvenlik değeri olarak sunma yoluyla açıkça gönderme yapılarak ya da İslam veya Müslüman dünyası ile Avrupa ve Batı biçimindeki ikili ayrımla bir güvenlik tehdidi olarak sunarak örtülü göndermelerle üretilen medeniyetler

çatışması söylemidir. Bu analiz Bottici ve Challand'la (2006: 323) benzer biçimde, 2001 sonuna kadar AB'de pek başvurulmayan bir anlatıyken, 2004 sonuna geldiğinde Türkiye konulu AB güvenlik söylemlerinde medeniyetler çatışması anlatısının çok yaygınlaşmış olduğunu bulmuştur.

Medeniyetler çatışması savına göre çok daha az rastlanan bir diğer söylemlerarasılık (ve metinlerarasılık) vakasıysa eski Avrupa Birliği Konseyi Genel Sekreterliği Dış ve Politik Askeri İlişkiler Genel Direktörü ve Avrupa Dış Eylem Servisi Yönetim Kurulu başdanışmanlarından Robert Cooper (2002) tarafından ortaya atılan “yeni liberal emperyalizm” konulu söylemdir. Cooper'a göre:

[P]ostmodern dünyanın karşısındaki zorluk çifte standart düşüncesine alışmaktır. Kendi aramızda bizler yasalar ve açık işbirliğine dayalı güvenlik temelinde iş yaparız. Ne var ki, postmodern Avrupa kıtasının dışındaki daha eski tarz ülkelerle muhatap olduğumuzda, daha eski bir çağın daha sert yöntemlerine; güç, önceden saldırı, kandırmaca, hâlâ 19. yüzyılın her ülke kendi derdinde dünyasında yaşayanlarla baş etmek için ne gerekiyorsa onlara başvurmalıyız.

Bu söylemin ana savları Avrupa'ya küresel sistemde daha müdahaleci bir rol biçilen güvenlik konulu Komisyon tartışmalarında ve Türkiye konulu sol/liberal söylemde özellikle göze çarpmaktadır. Türkiye, kendi içinde “postmodern” Avrupa'nın “modern/modern öncesi” dünya ile mücadele etmesi ve onu istikrara kavuşturmasında gelecekte yardımına başvurulacak bir aktör olarak sunulmaktadır. Bir başka görüşe göreysa (Aydın-Düzgüt, 2012), Türkiye egemenliklerden arınmış postmodern Avrupa'ya katılmaya elverişsiz ve bu tür bir rolün önünde engel oluşturacak bir aktör olarak görülmektedir. Ne var ki her iki temsil de dış ilişkilerinde kullandığı güç politikasıyla inşa edilen bir Avrupa söyleminin artan hâkimiyetini ortaya koymaktadır. Avrupa'nın “küresel güç” olarak inşası bu gücün özellikle yakın çevresinde demokrasinin, insan haklarının ve hukukun üstünlüğünün yayılması bağlamındaki normatif rolüne dair bazı iddialarda bulunulmasını gerektirmektedir. Bu özellikle söz konusu inşanın “istikrar ihracı” ve “kendi güvenliğini sağlamak ve güç elde etmek” başlığı altında söylemsel olarak “değerler” ile “çıkarlar”ı birleştirme biçimlerinden kaynaklanmaktadır (Fairclough, 2005: 50). Avrupa'ya yakıştırılan bu rolün normatif boyutunun daha derinlikli olarak ele alınması ancak Avrupa ve Türkiye üzerine demokrasi ve demokratikleşme konulu tartışmalardaki söylemleri analiz etmekle mümkün olabilir.

Kaynakça:

- Anderson, B. (1983) *Imagined Communities: Reflections on the Origins and Spread of Nationalism*, (Londra: Verso Books).
- Aydın-Düzgüt, S. (2012) *Constructions of European Identity: Debates and Discourses on Turkey and the EU*, (Hampshire ve New York: Palgrave Macmillan).
- Boswell, C. (2007) "Migration Control in Europe After 9/11: Explaining the Absence of Securitisation", *Journal of Common Market Studies*, 45 (3): 589-610.
- Bottici, C. ve Challand, B. (2006) "Rethinking Political Myth: The Clash of Civilisations as a Self-Fulfilling Prophecy", *European Journal of Social Theory*, 9 (3): 315-336.
- Bottici, C. ve Challand, B. (2011) *The Myth of the Clash of Civilizations*, (New York: Routledge).
- Butler, J. (1993) *Bodies That Matter: On the Discursive Limits of "Sex"*, (New York ve Londra: Routledge).
- Buzan, B., Wæver, O. ve de Wilde, J. (1998) *Security: A New Framework for Analysis*, (Boulder: Lynne Rienner).
- Campbell, D. (1992) *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity*, (Minneapolis: University of Minnesota Press).
- Charteris-Black, J. (2006) "Britain as a container: Immigration metaphors in the 2005 election campaign", *Discourse and Society*, 17 (5): 563-81.
- Chilton, P. A. (1996) "Meaning of security", içinde A. F. Beer ve R. Hariman (der.), *Post-Realism: The Rhetorical Turn in International Relations*, (East Lansing MI: Michigan State University Press), ss: 193-216.
- Chilton, P. A. (2004) *Analysing Political Discourse: Theory and Practice*, (New York: Routledge).
- Connolly, W. E. (1989) "Identity and difference in global politics", içinde J. Der Derian ve M. J. Shapiro (der.), *International/Intertextual Relations: Postmodern Readings of World Politics*, (New York: Lexington), ss: 323-42.
- Cooper, R. (2002) "The New Liberal Imperialism," *The Observer*, 7 Nisan.
- Diez, T. (1999) "Speaking 'Europe': The politics of integration discourse", *Journal of European Public Policy*, 6 (4): 598-613.
- Diez, T. (2004) "Europe's Others and the return of geopolitics", *Cambridge Review of International Affairs*, 17 (2): 319-35.
- Diez, T. (2006) "The paradoxes of Europe's borders", *Comparative European Politics*, (4): 233-52.
- Doty, R. (1996) *Imperial Encounters*, (Minneapolis: University of Minnesota Press).
- Drulak, P. (2006) "Motion, container and equilibrium: Metaphors in the discourse about European integration", *European Journal of International Relations*, 12 (4): 499-532.
- Erdoğan, R. T. ve Zapatero J. L. R. (2006) "A Call for Respect and Calm", *International Herald Tribune*, 5 Şubat.
- Fairclough, N. (1992) *Discourse and Social Change*, (Cambridge: Polity Press).
- Fairclough, N. (1995) *Critical Discourse Analysis*, (Londra: Longman).
- Hall, S. (1992) "The West and the rest: Discourse and power", içinde S. Hall ve B. Gieben (der.), *Formations of Modernity*, (Cambridge: Polity Press), ss: 275-333.

- Hansen, L. (2006) *Security as Practice: Discourse Analysis and the Bosnian War*, (Londra: Routledge).
- Huntington, S. P. (1993) “The clash of civilizations?”, *Foreign Affairs*, 72 (3): 22-49.
- Keyder, Ç. (2005) “Dialogue among civilisations?” SSHERA (Social Sciences and Humanities in the European Research Area) Projesi için Arkaplan Metni (BP8), <http://ec.europa.eu/research/social-sciences/pdf/dialogues_among_civilisations_en.pdf>
- Krzyzanowski, M. ve Oberhuber, F. (2007) *(Un)doing Europe: Discourse and Practices in Negotiating the EU Constitution*, (Brüksel: P.I.E.-Peter Lang).
- Laclau, E. (1994) *The Making of Political Identities*, (Londra: Verso).
- McNamara, K. (2011) “The EU as an imagined community?” Konferans Bildirisi, 12. Biennial International Conference of the European Union Studies Association, Boston, 3-5 Mart.
- Milliken, J. (2001) *The Social Construction of the Korean War: Conflict and Its Possibilities*, (Manchester: Manchester University Press).
- Neumann, I. (1999) *Uses of the Other: The East in European Identity Formation*, (Minneapolis: University of Minnesota Press).
- Neumann, I. (2004) “Deep structure, free-floating signifier, or something inbetween? Europe’s alterity in Putin’s Russia”, içinde P. M. Goff ve K. C. Dunn (der.), *Identity and Global Politics: Empirical and Theoretical Elaborations*, (Londra: Palgrave Macmillan), ss: 9-26.
- Norton, A. (1987) *Reflections on Political Identity*, (Baltimore: Johns Hopkins University Press).
- O’Tuathail, G. (1999) “De-territorialised threats and global dangers: Geopolitics and risk society”, içinde D. Newman (der.), *Boundaries, Territory and Postmodernity*, (Londra: Frank Cass).
- Pace, M. (2006) *The Politics of Regional Identity: Meddling with the Mediterranean*, (Londra: Routledge).
- Reisigl, M. ve Wodak, R. (2001) *Discourse and Discrimination: Rhetorics of Racism and Anti-Semitism*, (Londra ve New York: Routledge).
- Robert, C. (2004) “Doing politics and pretending not to”, içinde A. Smith (der.), *Politics and the European Commission: Actors, Interdependence, Legitimacy*, (Londra: Routledge), ss: 17-29.
- Rumelili, B. (2004) “Constructing identity and relating it to difference: Understanding the EU’s mode of differentiation”, *Review of International Studies*, 30 (1): 27-47.
- Said, E. (1981) *Covering Islam: How the Media and Experts Determine How We See the Rest of the World*, (New York: Pantheon Books).
- Said, E. (2003) “The clash of definitions”, içinde E. Qureshi ve A. M. Sells (der.), *The New Crusades: Constructing the New Muslim Enemy*, (New York, Chichester ve West Sussex: Columbia University Press), ss: 68-88.
- Spence, D. (2006) “The Commission and the Common Foreign and Security Policy”, içinde D. Spence ve G. Edwards (der.), *The European Commission*, (Londra: John Harper Publishing), ss: 356-95.

- Titscher, S., Michael, M., Wodak, R. ve Vetter, E. (2000) *Methods of Text and Discourse Analysis*, (Londra: Sage).
- Van Ham, P. (2006) "Europe, war, and territory", içinde M. Burgess ve H. Vollaard (der.), *State Territoriality and European Integration*, (Londra ve New York: Routledge), ss: 252-73.
- Van Leeuwen, T. (1996) "The representation of social actors", içinde C. C. Coulthard ve M. Coulthard (der.), *Texts and Practices: Readings in Critical Discourse Analysis*, (Londra: Routledge), ss: 32-71.
- Vasquez, A. J. (1995) "The post-positivist debate: Reconstructing scientific enquiry and international relations theory after Enlightenment's fall", içinde K. Booth ve S. Smith (der.), *International Relations Theory Today*, (Cambridge: Polity Press), ss: 217-40.
- Walters, W. ve Haahr, J. H. (2005) *Governing Europe: Discourse, Governmentality and European Integration*, (Londra ve New York: Routledge).
- Wæver, O. (1995) "Securitisation and desecuritisation", içinde R. D. Lipschutz (der.), *On Security*, (New York: Columbia University Press), ss: 46-86.
- Weldes, J., Laffey, M., Gusterson, H. ve Duvall, R. (1999) *Cultures of Insecurity: States, Communities, and the Production of Danger*, (Minneapolis: University of Minnesota Press).
- Wodak, R., de Cillia, R., Reisigl, M., Liebhart, K., Hirsch, A. ve Mitten, R. (1999) *The Discursive Construction of National Identity*, (Edinburgh: Edinburgh University Press).
- Wodak, R. (2001) "The discourse-historical approach", içinde R. Wodak ve M. Meyer (der.), *Methods of Critical Discourse Analysis*, (Londra: Sage), ss: 63-95.